

Elia — Isa Folo

Jeff Pippenger

2023-10-13

1856

Ny hetsika Millerita dia naseho ao amin'ny Isaia toko faha-7 tamin'ny alalan'ny faminaniana dimy amby enim-polo taona, izay nanomboka tamin'ny 742 talohan'i Kristy. Ireo dimy amby enim-polo taona izay niseho tao amin'ny tantaran'i Isaia ireo dia maneho ny dimy amby enim-polo taona hatramin'ny 1798 ka hatramin'ny 1863. Ny Alfa sy Omega dia haneho mandrakariva ny fiasarana, miaraka amin'ny fiandohana. Ny faminaniana dimy amby enim-polo taona dia mamaritra ny ozona impito manohitra ny fanjakana avaratra sy ny fanjakana atsimon'i Isiraely. Ny impito voalohany nanohitra ny fanjakana avaratra dia nanomboka tamin'ny 723 talohan'i Kristy, sivy ambin'ny folo taona taorian'ny nanoloran'i Isaia ny faminaniana tamin'i Ahaza mpanjaka. Ny impito farany nanohitra ny fanjakana atsimo dia nanomboka tamin'ny faran'ireo dimy amby enim-polo taona, tamin'ny 677 talohan'i Kristy.

Ny ozona voalohany, fito heny, namely an'i Efraïma dia nifarana tamin'ny taona 1798, izay fotoanan'ny farany, tamin'izay no nosokafana ny fahitana ny Reniranon'i Ulai ao amin'ny toko faha-valo sy faha-sivy ao amin'ny Daniela. Tamin'ny lafiny ara-paminaniana dia nanamarika sady ny fahatongavan'ny hafatry ny anjely voalohany izany no ny fiandohana ara-paminaniana ny hetsika Millerita. Ny ozona farany, fito heny, namely an'i Joda dia nifarana tamin'ny taona 1844, izay nahatongavan'ny hafatry ny anjely fahatelo. Sivy ambin'ny folo taona tatỳ aoriana, tamin'ny 1863, ireo dimy amby enimpolo taona aseho ao amin'ny fiandohan'ilay faminaniana dia nanamarika ny fiasaran'ny hetsika Millerita sy ny fiandohan'ny fiangonana Advantista Mitandrana ny Andro Fahafito Laodiseana. Fito taona talohan'ny 1863, tamin'ny 1856, James White dia nanomboka namantatra fa ny hetsika Millerita dia tsy fiangonan'i Filadelfia intsony fa efa tonga fiangonan'i Laodisea. Ny zafikeliny, raha nanoratra ny tantaram-piainan'i Ellen White, dia manoratra momba ny tantaran'ny taona 1856 sy ny hafatra Laodiseana.

“Ny Hafatra ho an'i Laodikia”

Ny Advantista mpitandrana ny Sabata dia nandray ny toerana fa ny hafatra ho an'ireo fiangonana fito ao amin'ny Apokalypsy 2 sy 3 dia maneho ny fanandraman'ny fiangonana kristiana nandritra ny taonjato nifandimby. Ny famaranan-kevitr'izy ireo dia izao: ny hafatra ho an'ny fiangonana tao Laodikia dia mihatra amin'ireo izay nantsoiny ankehitriny hoe Advantista amin'ny anarana ihany, dia ireo izay tsy nanaiky ny Sabatan'ny andro fahafito. Tao amin'ny fanamarihana fohy nataon'ny tonian-dahatsoratra tao amin'ny Review tamin'ny 9 Oktobra, dia nanangana fanontaniana vitsivitsy manaitra saina i James White, izay nampidiriny tamin'ny filazana hoe:

Manomboka mipoitra indray izao fanontaniana izao: “Ry mpiambina, manao ahoana ny amin'ny alina?” Amin'izao fotoana izao dia misy toerana ho an'ny fanontaniana vitsivitsy ihany, apetraka mba hampitodika ny saina ho amin'ny lohahevitra izay ifandraisany. Valiny

feno, araka ny itokiantsika, no homena tsy ho ela.—Review and Herald, 9 Okt. 1856.

“Saingy amin’ireo fanontaniana iraisa ambin’ny folo izay napetrany, ny fahenina no tena nifantoka tamin’ny Laodiseana.

“6. Moa va tsy maneho amin’ny fomba tena mety ny toetry ny Laodiseana (matimaty, tsy mangatsiaka na mafana) ny toe-pahitan’ny antokon’ireo izay milaza ho mino ny hafatry ny anjely fahatelo? — Ibid.”

“Ny fanontaniana farany dia manokatra mazava ny raharaha:

“11. Raha izao no toetrantsika amin’ny maha-vahoaka antsika, moa va manana antony marina hianteharana amin’ny fanantenana ny fankasitrahana Andriamanitra isika, raha tsy mihaino ny ‘torohevitra’ omen’ilay Vavolombelona Marina? Manoro hevitra anao Aho hividy amiko volamena voazaha toetra tamin’ny afo, mba hanan-karena ianao; ary fitafiana fotsy, mba hotafiana ianao, ka tsy hiseho ny henatry ny fitanjahanao; ary hosory ody maso ny masonao, mba hahitanao. Izay rehetra tiako no ananarako sy faizako; koa mazotoa, ary mibebaha. Indro, mitsangana eo am-baravarana Aho ka mandondona; raha misy mandre ny feoko ka mamoha ny varavarana, dia hiditra ao aminy Aho, ka hiara-misakafa aminy, ary izy hiara-misakafa amiko. Izay maharesy no homeko hipetraka amiko eo amin’ny seza fiandrianako, tahaka Ahy koa naharesy ka nipetraka miaraka amin’ny Raiko eo amin’ny seza fiandrianany. Apokalypsy 3:18–21.—Ibid.

“Tsotra miharihary fa vao nanomboka nitsidika ny sain’i James White ny fahamarinan’ity raharaha ity. Ny laharana manaraka tamin’ny Review dia nitondra famelabelarana niely tamin’ny tsanganana fito momba ireo fiangonana fito, teo ambanin’io lohateny io. Tamin’ny teny fanokafany dia nanambara izy hoe:

“Tokony hifanaraka amin’ireo mpanazava sasany amin’izao andro maoderina izao isika fa ireo fiangonana fito ireo dia tokony ho takarina ho misolo tena toetry ny fiangonana kristiana fito, ao anatin’ny vanim-potoana fito, mandrakotra ny sehatry ny vanim-potoana kristiana manontolo.—Ibid., 16 Okt. 1856.

“Avy eo dia noraisiny ny faminaniana ka noresahiny tsirairay ireo fiangonana. Rehefa tonga teo amin’ny fahafito, dia ny Laodikeana, dia nanambara izy hoe:”

Endrey fa mampietry antsika amin’ny maha-vahoaka antsika ny filazana mampalahelo momba ity fiangonana ity. Ary moa tsy sary tonga lafatra indrindra maneho ny toe-piainantsika ankehitriny va io filazana mahatahotra io? Eny tokoa izany; ary tsy hisy soa azo amin’ny fiezahana hiala amin’ny herin’ity fijoroana vavolombelona manadihady lalina ho an’ny fiangonana Laodikia ity. Enga anie ny Tompo hanampy antsika handray izany sy hahazoantsika tombony amin’izany.—Ibid.

“Taorian’ny nanokanany andalana roa ho an’ny fiangonana Laodiseana, dia nanao antso mafy ny teny famaranany:

“Ry havana malala, tsy maintsy mandresy izao tontolo izao sy ny nofo ary ny devoly isika, raha tsy izany dia tsy hanana anjara amin’ny fanjakan’Andriamanitra.... Raiso avy hatrany izao

asa izao, ary amin'ny finoana dia takio ho anareo ny teny fikasana feno fahasoavana ho an'ireo Laodiseana mibebaka. Mitsangàna amin'ny anaran'ny Tompo, ary aoka hamirapiratra ny fahazavanareo ho voninahitry ny anarany masina.—Ibid.

“Ny valin-teny avy tany an-tsaha dia tena nampihorohoro ny fanahy. Nanoratra i G. W. Holt avy any Ohio tamin'ny 20 Oktobra:”

“Eny, mino aho fa isika izay ao amin'ny hafatra fahatelo, mitana ny didin'Andriamanitra sy ny finoan'i Jesosy, no fiangonana iantefan'izao teny izao; ary tsy tokony hanemotra na dia kely akory aza isika amin'ny fangatahana volamena voazaha toetra sy fitafiana fotsy ary ody maso, mba hahitantsika.—Ibid., 6 Novambra 1856.

“Avy any Avaratra-Atsinanana no re ny feo vaovao iray momba izany lohahevitra izany, dia ny an'i Stephen N. Haskell, avy any Princeton, Massachusetts. Amin'ny maha-Adventista mpitandrina ny andro voalohany azy, dia efa nanomboka nitry izy fony 20 taona; ary ankehitriny, telo taona tatỳ aoriana, dia tao amin'ny hafatry ny anjely fahatelo izy. Mpandinika lalina ny Baiboly izy, ary rehefa hitany ny fanamarihana fohy voalohany nataon'i White, izay nampiditra ny fanontaniana momba ireo fiangonana fito, dia nisafidy ny hanoratra lahatsoratra lava ho an'ny Review izy:”

“Ny lohahevitra noresahina dia anisan'izay nahaliana ahy lalina nandritra ny volana maromaro lasa.... Efa elaela izay no nitarika ahy hino fa ny hafatra ho an'ny Laodiseana dia antsika; izany hoe, ho an'ireo izay mino ny hafatry ny anjely fahatelo, noho ny antony maro izay heveriko ho tsara. Hiresaka roa amin'izany aho.—Ibid.

“Izany no ataony, ka andaniany tsangan-dahatsoratra roa ny fanatsoahan-keviny. Teo am-pamaranany dia nanambara izy:

“Angano momba ny hafatry ny anjely fahatelo dia tsy hamonjy antsika velively, tsia, velively, raha tsy manana ny fitafiana fampakaram-bady isika, izay fahamarinan'ny olomasina. Tsy maintsy tanterahintsika ny fahamasinana amin'ny fahatahorana an'i Jehovah.—Ibid.

“ရည်မျိုး၌ လာအိုဒီကယေအသင်းတော်သို့ ပေးသော သတင်းစကားအကခြင်း ဂျိမ်းစ် ဝိုက်သည် မိမိ၏ အယ်ဒီတိုရီယယ်များကို ဆက်လက်ရေးသားနေစဉ်တွင်၊ ယခု စနစ်ပိုမိုသောစာတမ်းများ အဒဗ်တစ်စုများ ဖတ်ရှုနေကျသည့် အတွင်းအခါများမှာ အလွန် အံ့အားသင့်ဖွယ် ဖြစ်သော်လည်း၊ စဉ်းစားဆင်ခြင်လျက် ဆုတောင်းသဘောဖြင့် သချောစွာ သုံးသပ်ကည့်သောအခါ ၎င်းတို့သည် သက်ဆိုင်အကျိုးဝင်ကခြင်း မငြိတူခဲ့ေကသည်။ အယ်ဒီတာထံသို့ ပေးပို့သော စာများကလည်း ယဘေယျအားဖြင့် သဘောတူညီမှုရှိကခြင်း ဖော်ပြခြင်း၊ ပြန်လည်အသက်ဝင်ခြင်းတစ်ရပ် စတင်ဖြစ်ပေါ်နေကခြင်းကိုလည်း ညွှန်ပြခဲ့သည်။ ထိုလုပ်ငန်းသည် သတင်းစကားသည် စိတ်လှုပ်ရှားမှုမှ ပေါက်ဖွားလာသော အရာမဟုတ်ကခြင်းကို ၁၈၅၇ ခုနှစ်၊ ဧပြီလတွင် ထုတ်ဝေသော Testimony No. 3 ၏ ပထမဆောင်းပါးဖြစ်သည့် Be Zealous and Repent က သက်သေခံထားသည်။ ၎င်းသည် ဤသို့ စတင်သည်—“အသင်းတော်၏ ယခု လတ်တလော ပူဇွန်လျော့နည်းနေသော အခြေအနေအကခြင်း၊ သခင်ဘုရားသည် ရှုပါရုံ၌ အရာအချို့ကို ကျွန်ုပ်အား ပြောတော်မူခဲ့ပြီး၊ ထိုအရာများကို သင်တို့အား ကျွန်ုပ် ပြောပြမည်။”—1T, p. 141. ဤတွင် အဲလင် ဝိုက်သည် မကြိုးဆိုင်ရာ စည်းစိမ်ချမ်းသာနှင့် ပိုင်ဆိုင်မှုများအားဖြင့် စာတန်က အသင်းတော်ကို တိုက်ခိုက်ပုံနှင့် စပ်လျဉ်း၍ မိမိအား ပြောခံရသည့် အရာများကို တင်ပြထားသည်။” Arthur White, Ellen G. White: The Early Years, volume 1, 342–344.

Ny hetsika Millerita dia nanomboka ara-paminaniana ho fiangonan'i Filadelfia, ary tamin'ny 1856 dia tonga fiangonan'i Laodikia izany. Fito taona taty aoriana dia nifarana ilay hetsika, ary ny fiangonana Advantista Mitandrina ny Andro Fahafito dia nanomboka ho fiangonan'i Laodikia ary hitoetra ho izany mandra-pilazàna azy hiala avy amin'ny vavan'ny Tompo. Ny hetsiky ny iray hetsy sy efatra arivo amby efatra alina dia nivoaka avy tao amin'ny valan'ny fiangonan'i Laodikia, tahaka ny nivoahan'ny hetsika Millerita avy tao amin'ny valan'ny fiangonan'i Sardisy. Ny hetsiky ny iray hetsy sy efatra arivo amby efatra alina dia mifanandrify amin'ny hetsika Millerita, satria ny hetsika voalohany dia niova avy amin'i Filadelfia ho amin'i Laodikia, ary ny hetsika farany kosa niova avy amin'i Laodikia ho amin'i Filadelfia. Ny teboka nifindrana avy amin'i Filadelfia ho amin'i Laodikia teo amin'ny tantaran'ny Millerita dia voamarika manokana ho 1856, koa ny teboka nifindrana dia tsy maintsy ho voamarika koa ao amin'ny hetsika farany, fa Andriamanitra tsy miova na oviana na oviana. Ny teboka nifindrana dia aseho ao amin'ny Apokalypsy toko fahiraika ambin'ny folo amin'ireo mpaminany roa izay novonoina teo amin'ny arabe.

Ary rehefa mahavita ny fijoroany ho vavolombelona izy, dia hiady aminy ilay bibidia miakatra avy ao amin'ny lavaka tsy hita noanoa ka handresy azy sy hamono azy. Ary ny fatiny dia handry eo amin'ny araben'ilay tanàna lehibe, izay antsoina ara-panahy hoe Sodoma sy Egypta, izay nanomboana ny Tompontosika koa. Apokalypsy 11:7, 8.

Ny hetsika farany dia ho faty, avy eo hitsangana, ary aorian'izany dia hatsangana amin'ny maty ho faneva. Amin'ny fanaovana izany dia hifanaraka amin'ny tandroka Repoblikana izy. Ny tandroka Repoblikana no mamorona sary ho an'ilay bibidia, ary ilay bibidia izay anaovany io sary io dia resahina ao amin'ny Apokalypsy fahafito ambin'ny folo, ary io bibidia io dia fantatra ho loha fahadimy izay nahazo ratra mahafaty, nefa hatsangana amin'ny maty ho loha fahavalo. Hatsangana amin'ny maty ho ilay fahavalo izay avy tamin'ny fito izy.

Ary ilay bibidia izay teo, nefa tsy eo intsony, dia izy ihany no fahavalo, sady avy amin'ny fito, ary mankany amin'ny fandranganana. Apokalypsy 17:11.

Ny tandroka Repoblikana dia hamorona sary ho an'io bibidia io, ka noho izany dia hovonoina izy ary avy eo hatsangana amin'ny maty indray. Rehefa hatsangana amin'ny maty indray izy dia ho loha fahavalo, izay avy amin'ireo loha fito teo aloha. Ny tandroka Protestanta dia mitaingina ilay bibidia avy amin'ny tany ihany koa, tahaka ny tandroka Repoblikana, ka ilaina noho izany ny hananany ireo dinamika ara-paminaniana mitovy. Ny fifindrana avy any Filadelfia ho any Laodikia tao amin'ny hetsika Millerita dia tandindona mialoha ny fifindrana avy any Laodikia ho any Filadelfia ao amin'ny hetsika farany.

Rehefa nahazo ratra mahafaty ny hetsika farany tamin'ny 18 Jolay 2020, dia maty izy amin'ny maha-Laodikia azy. Rehefa, araka ny aseho ao amin'ny Apokalypsy toko faha iraisa ambin'ny folo, izy nifindra ho any Filadelfia, dia hisolo tena ny fiangonana fahavalo, dia ilay avy amin'ny fito. Ny fahafatesana tamin'ny taona 2020 dia nifanandrify tamin'ny tandroka Repoblikana; fa hatramin'ny fotoanan'ny farany tamin'ny 1989 dia efa nisy filoha enina. Nahazo ratra mahafaty ny filoha fahenina, izay hositrana amin'ny 2024. Izany loha izany amin'izay dia ho loha fahavalo-n'i Etazonia hatramin'ny fotoanan'ny farany tamin'ny 1989, ary ho avy amin'ny fito izy.

Samy ny tandroka roa no fahenina izay tonga fahavalo. Ity fahamarinana ity dia ampahany lehibe amin'ny hafatry ny Fanambaran'i Jesosy Kristy izay voaseka alohan'ny hifaranan'ny fotoam-pahasoavana.

Noho izany antony izany, dia zava-dehibe ny hananana fahazavana mazava momba ny tantaran'ny Millerita izay manome tandindona ny tantarantsika ankehitriny. Nanamafy ny fampiharana nataon'i James White momba an'i Laodikia tamin'ilay hetsika tamin'ny taona 1856 i Rahavavy White, koa tsy fampiharana avy amin'ny lojikan'olombelona izany. Fito taona talohan'ny nifamatotra ara-dalàna tamin'ilay tandroka Repoblikana ny fiangonana Advantista Mitandrina ny Andro Fahafito, dia efa nofaritan'ny tsindrimandry ho fiangonan'i Laodikia izy. Midika izany fa tsy mbola nisy na dia andro iray aza teo amin'ny tantaran'ny fiangonana Advantista Mitandrina ny Andro Fahafito izay naha-zavatra hafa azy ankoatra ny hoe mitanjaka, malahelo, jamba, ory ary fadiranovana. Io zava-misy ara-paminaniana io no manome ny tontolo iainana sy ny fahamarinana ahafantarana ireo fahavetavetana efatra miha-mafy ao amin'ny Ezekiela toko faha-valo ho taranaka efatra amin'ny Advantisma.

Rehefa dinihina araka ny rafitry ny dimy amby enimpolo taona ao amin'ny Isaia toko fahafito ny tantaran'ny Millerita, dia tokony ho fantatra fa ny faminanian'ny impito no elo ara-paminaniana manarona ny tantara manontolon'ny fihetsiketsehana Millerita. Tamin'ny 1856, ny hafatra ho an'ny fiangonana Laodikia dia tonga fahamarinana ankehitriny ho an'ny Adventisma Millerita. Ilay manolotra ny hafatr'i Laodikia dia tsy i James na i Ellen White, fa ny Vavolombelona Mahatoky sy Marina.

Ary soraty ho amin'ny anjelin'ny fiangonan'ny Laodiseana hoe: Izao no lazain'ny Amena, Ilay Vavolombelona mahatoky sy marina, ny fiandohan'ny famoronana avy amin'Andriamanitra: Fantatro ny asanao, fa tsy mangatsiaka ianao, ary tsy mafana; aleoko ho mangatsiaka ianao, na ho mafana. Koa satria matimaty ianao, fa tsy mangatsiaka na mafana, dia haloako hiala amin'ny vavako ianao. Satria hoy ianao: Manankarena aho, sady efa nitombo fananana, ka tsy mila na inona na inona; nefa tsy fantatrao fa ianao no fadiranovana sy mampalahelo sy mahantra sy jamba ary mitanjaka; dia manoro hevitra anao Aho mba hividy amiko volamena voazaha toetra tamin'ny afo, mba hanan-karena ianao; ary fitafiana fotsy, mba hitafiana, ka tsy hiseho ny henatry ny fitanjahanao; ary hosory ody maso ny masonao, mba hahitanao. Izay rehetra tiako no anariko sy faizako; koa aoka hazoto ianao, ary mibebaha. Indro, mitsangana eo am-baravarana Aho ka mandondòna; raha misy mandre ny feoko ka mamoha ny varavarana, dia hiditra ao aminy Aho, ary hiara-misakafo aminy, ary izy amiko. Izay maharesy no homeko hipetraka amiko eo amin'ny seza fiandrianako, tahaka Ahy koa izay naharesy ka mipetraka miaraka amin'ny Raiko eo amin'ny seza fiandrianany. Izay manan-tsofina, aoka izy hihaino izay lazain'ny Fanahy amin'ny fiangonana. Apokalypsy 3:14–22.

Ny Vavolombelona Marina dia manambara fa raha misy olona “mihaino” ny feony, dia hiditra Izy ka “hiara-misakafo aminy.” Raha manokatra ny varavarana i Laodikia, dia hiditra ao Kristy ka hiara-misakafo aminy. Raha avela hiditra Kristy, dia mitondra hafatra Izy, fa ny tandindon'ny fihinanana dia maneho ny fandraisana hafatra. Azo lazaina amin'ny ankapobeny fotsiny hoe ny hafatra ho an'i Laodikia ilay hafatra, nefa fijery ambonin-javatra izany momba izay asehon'ilay

hafatra atolony. Tamin'ny taona 1856, Hiram Edson dia namoaka andian-dahatsoratra valo izay nahitana ny fanazavana ara-paminaniana manitatra ny fahatakarana ilay “faminaniana momba ny fotoana” voalohany indrindra izay notarihin'ny anjelin'Andriamanitra i William Miller hahafantatra sy hanambara. Ao anatin'ireo lahatsoratra valo ireo, dia marihin'i Edson araka ny tokony ho izy ny dimy amby enimpolo taona ao amin'ny Isaia toko faha-7.

Ny fiandohan'ny asan'i Miller dia ny fahitana ny fotoana fito, ary fito taona talohan'ny hifaranan'ily hetsika nantsoina araka ny fanompoany dia nisy fanambarana lalindalina kokoa momba io faminaniana io natolotra ny Advantisma Millerita. Natolotra izany tamin'io taona io ihany izay nanondroan'ny tsindrimandry azy ireo ho Laodiseana. Ara-paminaniana, roa arivo dimanjato sy roapolo andro tatỳ aoriana, tamin'ny 1863, dia nolavina ny fahitan'i Miller voalohany momba ny fotoana ara-paminaniana. Tonga tamin'ny 1856 ny hafatry ny Laodiseana ho an'ny hetsika Advantista, ary nandondona teo am-baravarana in-valo ny Tompo, tamin'ny alalan'ny lahatsoratra valo, mba hahitana raha afaka mahita fidirana Izy. Tamin'ny famaranana ny hetsika dia naniry hiara-hisakafo amin'ny olony ny Vavolombelona Marina amin'ny fihinanana ilay hafatra voalohany indrindra momba ny fotoana hatrany am-piandohan'ny hetsika. Tsy nety nihinana ny olony, ary fito taona, na roa arivo dimanjato sy roapolo andro ara-paminaniana, tatỳ aoriana, dia nakaton'ny olony ilay varavarana izay efa nosokafana tamin'ny fanalahidin'i Davida izay napetraka teo an-tanan'i William Miller. Niverina tany amin'ny mpaminany Samaritana tranainy iray izy ireo, izay namahana azy tamin'ny lainga, ka nanisy tombo-kase ny anjarany ho faty eo anelanelan'ny ampondra sy ny liona.

Tamin'ny taona 1856, ny tandroka protestanta dia tao anatin'ny krizin'ny lohasahan'ny fahitana; fa izay tsy misy fahitana dia ringana ny vahoaka. Tamin'ny taona 1856, ny tandroka repoblikana dia tao anatin'ny krizy koa.

Tamin'ny 1856 no nanamarika fitohizan'ily fifandonana mahery vaika fantatra amin'ny anarana hoe Bleeding Kansas, dia ny Adin'ny Sisintany Kansas–Missouri. Ny tolona dia mikasika ny hoe hiditra ao amin'ny Firaiana i Kansas amin'ny maha-fanjakana afaka azy sa amin'ny maha-fanjakana mpanompo azy. Tafiditra tao anatin'ily fifandonana ny fifanandrinana mahery vaika teo amin'ireo mpifindra monina mpomba ny fanandevozana sy ireo mpifindra monina manohitra ny fanandevozana.

Tamin'ny 22 Mey 1856 dia nisy tranga mahery vaika koa nitranga tao amin'ny efitranon'ny Antenimieran-doholona any Etazonia, rehefa nanafika an-kerisetra an'i Senatera Charles Sumner avy any Massachusetts tamin'ny tehiny i Solombavambahoaka Preston Brooks, mpomba ny fanandevozana avy any South Carolina. Efa nanao lahateny manohitra ny fanandevozana i Sumner, mitondra ny lahateny hoe **The Crime Against Kansas**, izay tena nanafintohina lalina an'i Brooks. Io tranga nikapohana tamin'ny tehina io dia nanasongadina ny fitomboan'ny fifandirana teo amin'ny Avaratra sy ny Atsimo momba ny raharahan'ny fanandevozana.

Tamin'ny taona 1856 no niorenan'ny Antoko Repoblikana, ho setrin'ny savorovoro ara-politika nateraky ny Kansas-Nebraska Act, lany tamin'ny 1854, izay nahatonga ny fitomboan'ny fanoherana ny fanitarana ny fanandevozana ho any amin'ireo faritany vaovao. Tany Philadelphia

no nanaovana ny fivoriambem-pirenena voalohany nataon' ilay antoko, ary i John C. Fremont no voafidy ho kandida filoham-pirenena voalohany natsangany tamin'ny fifidianana tamin'ny 1856.

Ang Batas Kansas-Nebraska ay nagtatag sa mga teritoryo ng Kansas at Nebraska at nagpahintulot sa mga naninirahan sa mga teritoryong iyon na magpasya kung papayagan nila ang pang-aalipin sa loob ng kanilang mga hangganan. Ang kaisipang ito, na kilala bilang “popular sovereignty,” ay sa bisa nito'y nagpawalang-bisa sa Missouri Compromise ng 1820, na nagbawal sa pang-aalipin sa hilaga ng guhit na 36°30' sa Louisiana Territory. Ang batas ay nagkaroon ng malalim na epekto sa usapin ng pang-aalipin sa mga teritoryo. Muli nitong pinasiklab ang mga tensiyong pang-seksyon sapagkat binuksan nito ang posibilidad na ang pang-aalipin ay maaaring lumawak sa mga pook na dati nang itinuturing na malayang lupain, gaya ng Kansas. Ang pagpapatibay sa Batas Kansas-Nebraska ay nagbunsod ng pagdagsa sa Teritoryo ng Kansas ng mga naninirahang pabor sa pang-aalipin at laban sa pang-aalipin, na bawat isa ay umaasang maimpluwensiyahan ang kahihinatnan ng botohan sa ilalim ng popular sovereignty. Ang tunggaliang ito para sa pagkontrol sa teritoryo ay humantong sa mararahas na sagupaan at sa isang panahon ng kawalang-batas na nakilala bilang Bleeding Kansas noong 1856.

Ny fifidianana filoham-pirenena tamin'ny taona 1856 dia zava-nitranga ara-politika lehibe. Nisy fifaninanana nifanaovan'olona telo tamin'izany, dia i James Buchanan avy amin'ny antoko Demokrasy, i John C. Fremont avy amin'ny antoko Repoblikana, ary i Millard Fillmore, filoha teo aloha, avy amin'ny Antoko Amerikanina. Nandresy tamin'ny fifidianana i James Buchanan ka tonga Filoha faha-15-n'i Etazonia.

Ny fitondrana prezidansialin'i James Buchanan dia fantatra indrindra noho ny tsy fahombiazany tamin'ny famahana amim-pahombiazana ireo fihenjanana sy fizarazarana nitombo teo amin'ny Avaratra sy ny Atsimo, izay niafara tamin'ny fipoahan'ny Ady An-trano Amerikana fotoana fohy taorian'ny nandaozany ny toerany. Ny fitondrany dia matetika heverina ho anisan'ny fitondrana prezidansialy tsy nahomby indrindra teo amin'ny tantaran'i Amerika, noho ireo tsy fahombiazana lehibe teo amin'ny fitarihana sy ny fitantanana krizy ireo.

Ny fanapahan-kevitra Dred Scott malaza ratsy tamin'ny 1857 dia nanambara fa ny andevo, na mbola andevo na efa nafahana, dia tsy olom-pirenena ary tsy mahazo mitory eny amin'ny fitsarana federaly. Nambaran'io fanapahan-kevitra io koa fa tsy azon'ny Kongresy sakanana ny fanandevozana any amin'ny faritanin'i Etazonia. Ilay Demôkraty Buchanan dia nanohana ampahibemaso ilay fanapahan-kevitra Dred Scott manohana ny fanandevozana.

Tsy ny fijoroan'i Buchanan, ilay Demôkraty mpomba ny fanandevozana, ihany no namela ny fifanolanana hihamafy ka hitarika ho amin'ny Ady An-trano, fa ny tsy fahaizany nitantana ny toe-karenan'ny firenena koa no niteraka ny Panic of 1857, izay anisan'ny fitotonganana ara-toekarena lehibe indrindra teo amin'ny tantaran'i Amerika talohan'ny great depression. Ny Panic of 1857 dia niteraka fahaketravana ara-toekarena mafy izay naharitra taona maro. Nikatona ny orinasa sy ny banky, nitombo ny tsy fananan'asa, ary nidina ny tsenam-bola.

Nandritra ny fitondran'i Buchanan no nanombohan'ireo fanjakana tatsimo ny fizotry ny fialany tao amin'ny Union, ary nisaraka izy ireo ho setrin'ny fifidianana an'i Abraham Lincoln, Repoblikana,

tamin'ny 1860. Nandray fomba fihetsika tsy mavitrika i Buchanan manoloana ny krizin'ny fisarahana, ka nilaza fa tsy nanana fahefana ny governemanta federaly hanakana an-keriny ny fisarahana. Io tsy fisian'ny fandraisana andraikitra hentitra io no namela ny hetsiky ny fisarahana hahazo vahana. Ny tsy fananany fitarihana matanjaka sy ny fisalasalany handray fepetra hentitra hamahana ny krizin'ny fisarahana dia nandray anjara tamin'ny fiheveran'ny Tatsimo fa afaka miala amin'ny Union izy nefa tsy hiatrika fanoherana ara-tafika.

Tamin'ny taona 1860 no voafidy i Abraham Lincoln, filoha Repoblikana voalohany. Tamin'ny 1 Janoary 1863, ny Filoha Lincoln dia nanao sonia sy namoaka ny Fanambaràna Farany momba ny Fanafahana, izay nanambara fa ny olona rehetra nampanompoina tao amin'ny faritany nofehezin'ny Konfederà dia tokony hafahana. Nisy fiantraikany lehibe teo amin'ny Ady an-trano io didy mpanatanteraka io, satria novany ho tolona tsy ho amin'ny fitandrovana ny Firaiana ihany ny fifandonana, fa ho amin'ny famaranana ny fanandevozana koa. Tsy nahafaka avy hatrany ny olona nampanompoina rehetra anefa ny Fanambaràna momba ny Fanafahana. Nampiharina manokana tamin'ny faritany nofehezin'ny Konfederà izany, izay voafetra ny fahefan'ny Firaiana. Rehefa nandroso ny tafiky ny Firaiana ka nahazo fifehazana ny faritanin'ny Konfederà, dia nampiharina ilay fanambaràna, ary nafahana ny olona nampanompoina tany amin'ireo faritra ireo. Dingana lehibe nankany amin'ny fanafoanana tanteraka ny fanandevozana tao Etazonia ny Fanambaràna momba ny Fanafahana, ary nanomana ny lalana ho amin'ny fandanianana ny Fanitsiana faha-Telo Ambin'ny Folo amin'ny Lalàm-panorenan'i Etazonia, izay lany sy nankatoavina tamin'ny 6 Desambra 1865.

Ny tandroka Repoblikana nanomboka tamin'ny taompolo 1850 dia tao anatin'ny krizin'ny raharaha momba ny fanandevozana. Fizarazarana lehibe roa teo amin'ny firenena no nasehon'ny sokajy fototra roa amin'ny fisainana ara-politika. Nanomboka tamin'ny 1856 ny fizotry ny fisarahana, rehefa nifindra nankany amin'ny faritanin'i Kansas ireo vondrona manohitra sy manohana ny fanandevozana mba hihazona ny fomba fijeriny momba izany, tamin'io fotoana io indrindra koa no nisarahan'i Filadelfia tamin'i Laodikia. Ny Demôkraty dia nanohana ny fanandevozana, ary ny Repoblikana kosa nanohitra ny fanandevozana.

Tamin'ny 1856, i Kansas Mandeha Rà dia naneho toy ny santionany madinika ny ady efa nananontanona. Tamin'io taona io, dia nisy Demôkraty mpomba ny fanandevozana voafidy ho lohan'ilay tandroka Repoblikana, ary ny fitarihany tsy nahomby dia tonga famantarana ny filoham-pirenena tsy mahomby, mandra-pahatongan'ireto andro farany vao haingana ireto. Izy no nialoha ilay filoha Repoblikana voalohany izay voatery nanadio ny korontana navelan'ny fitondran'i Buchanan.

Tamin'ny taona 1863, ny tandroka Repoblikana dia namoaka ny didim-panjakana mpanatanteraka lehibe indrindra teo amin'ny tantaran'ilay biby avy amin'ny tany ao amin'ny Apokalypsy toko fahatelo ambin'ny folo. Mikasika ny fanandevozana io didim-panjakana mpanatanteraka io. Izao no voalazan'ny andininy iray ao amin'ilay fanambaràna: "Fa amin'ny andro voalohan'ny volana Janoary, amin'ny taonan'ny Tompontosika iray arivo sy valonjato sy telo amby enimpolo, ny olona rehetra tazonina ho andevo ao anatin'ny Fanjakana rehetra na ampahany voatondro amin'ny Fanjakana iray, ka ny vahoakany amin'izany fotoana izany dia mbola mikomy hanohitra an'i

Etazonia, dia ho afaka amin'izany fotoana izany, manomboka amin'izany, ary mandrakizay; ary ny Governemanta Mpanatanteraka ao amin'i Etazonia, anisan'izany ny fahefany ara-tafika an-tanety sy an-dranomasina, dia hanaiky sy hiaro ny fahafahany ireo olona ireo, ary tsy hanao asa na fihetsika haneriterena ireo olona ireo, na iza na iza aminy, amin'izay ezaka rehetra mety hataony mba hahazoany ny fahafahany marina.” Na dia tsy mbola feno teo amin'ny tantara aza tamin'izany fotoana izany ny famahana ny olan'ny fanandevozana, dia ekena ny fototry ny Lalàm-panorenana rehefa nanoratra i Lincoln hoe: “ny olona rehetra tazonina ho andevo ao anatin'ny fanjakana rehetra ... dia ho afaka amin'izany fotoana izany, manomboka amin'izany, ary mandrakizay.”

Niverina tamin'ilay foto-kevitra fototra voambara ao amin'ny Lalàmpanorenana i Lincoln, izay milaza fa “noforonina hitovy avokoa ny olona rehetra.” Niverina tamin'ireo fahamarinana fototra i Lincoln tamin'izay fotoana izay ihany koa no nandavan'ilay tandroka Protestanta ny faminany fototra, dia ny faminany fanandevozana. Koa tamin'ilay fotoana indrindra nanaovan'ilay tandroka Repoblikana ny “didy mpanatanteraka” manan-danja indrindra teo amin'ny tantarany mikasika ny fanandevozana, dia nanao ny didy mpanatanteraka manan-danja indrindra teo amin'ny tantaram-paminany kosa ilay tandroka Protestanta mikasika ny faminany fanandevozana, izay asehon'ny fianany i Mosesy sy ny ozony. Ny tandroka Repoblikana dia nifidy ny hiverina amin'ny fototra, fa ny tandroka Protestanta kosa nifidy ny handà ny fotony sy hiverina amin'ireo izay nampitandremana azy mba tsy hiverenany velively.

Tamin'ny taona 1863, ny tandroka Repoblikana dia nizara ho toby roa, tahaka ny nizara ny fanjakan'i Isiraely fahiny tamin'ny andron'i Jeroboama sy Rehoboama. Tamin'ny taona 1863, ny tandroka Protestanta dia niraikitra ara-dalàna tamin'ny tandroka Repoblikana, araka izay asehon'ny alitara roa nataon'i Jeroboama tao Betela sy Dana. Mifamindra ao anatin'ny tantara mifanindran-dalana ireo tandroka roa ireo, ary ny tantaran'ny taona 1863, indrindra indrindra, no maneho ny tantaran'ny andro farany.

Ny tantaran'ny Millerita dia averina ao amin'ny tantaran'ireo iray alina amby efatra alina sy iray hetsy, miaraka amin'ny fepetra ara-paminany vitsivitsy. Iray amin'ireo fepetra ireo ny hoe ny mpihaino kendrena tao amin'ny tantaran'ny Millerita dia voalohany ireo izay ivelan'ilay hetsika, ary taorian'izany dia ilay hetsika mihitsy. Ao amin'ny hetsik'ireo iray alina amby efatra alina sy iray hetsy, ireo feo roa ao amin'ny Apokalypsy toko faha-valo ambin'ny folo dia manondro mpihaino kendrena roa, nefa ireo kendrena ireo dia mifamadika amin'ny tantaran'ny Millerita. Ny kendrena voalohany dia ny olon'Andriamanitra, ary ny feo faharoa kosa dia ireo ondry hafa an'Andriamanitra, izay mbola ao Babylona.

Ny fanamarihana ara-paminany iray hafa dia izao: na dia samy mifindra avy amin'ny fiangonana iray ho amin'ny iray hafa aza ireo tantara roa ireo, ny Millerita dia nifindra avy tao Filadelfia ho ao Laodikia, ary ny hetsika mahery vaikan'ny anjely fahatelo kosa dia mifindra avy ao Laodikia ho ao Filadelfia. Izany dia manamarika fa ny Millerita dia niala tamin'ny fiangonana fahenina ho amin'ny fiangonana fahafito, ary ny iray hetsy sy efatra alina sy efatra arivo kosa dia miala amin'ny fiangonana fahafito ho amin'ny fiangonana fahavalo, izay avy amin'ny fito.

Ny tandroka Repoblikana dia nanomboka ny fiveziveziny avy amin'ny firenena mpanohana ny fanandevozana ho amin'ny firenena manohitra ny fanandevozana tao amin'ny tantara manodidina ny taona 1863. Ny krizin'io tantara io no nametraka antoko politika roa izay izy ihany no mpifanandrina ao amin'ireto “andro farany” ireto. Tahaka ny namonoana ny filoha Repoblikana voalohany tamin'izany tantara izany andro vitsivitsy monja taorian'ny nifaranan'ny ady, dia novonoina ara-tandindona ny filoha Repoblikana farany ka navela teny an-dalambe ho toy ny maty raha mbola nifaly izao tontolo izao. Novonoina izy, tsy andro vitsivitsy monja taorian'ny nifaranan'ny Ady An-trano, fa fotoana fohy mialoha ny hanombohan'ny ady an-trano farany.

Ny filoha Repoblikana voalohany dia nialohavan'ily filoha tsy nahomby indrindra teo amin'ny tantaran'i Amerika, ary ny filoha Repoblikana farany dia mbola hialohavan'io ihany. Ny tsy fahombiazan'ily filoha Demokrasy izay nialoha ny filoha Repoblikana voalohany no nampipoitra ny krizy izay nivoatra ho ady an-trano, ary izany tsy fahombiazana izany ihany koa no miseho ankehitriny. Ilay filoha Demokrasy izay mialoha ny filoha Repoblikana farany dia nitantana ny toekarena tamin'ny fomba izay namokatra ny fianjeran-toekarena lehibe indrindra teo amin'ny tantaran'i Amerika hatramin'izany fotoana izany. Ireo tandroka roa ireo dia mihazakazaka mifanitsy mandra-pahatongan'ny lalàn'ny Alahady. Tamin'ny 1863 no nanombohan'ny taranaka voalohan'ireo tandroka roa ireo, ary ho an'ireo tandroka roa ireo dia hitodika any atsinanana ny taranaka fahefatra sy farany, ka hiankohoka amin'ny masoandro.

Ny hafatr'i Elia dia mandrakariva miaraka amin'ny fitsaran'Andriamanitra izay manamafy ny hafatry ny fampitandremana. Ny fiarahamonin'izao tontolo izao ankehitriny dia miaina tahaka ny vahoaka talohan'ny safodrano. Mihinana sy misotro izy ireo, ary manantena fa ireo goavana ara-teknolojia maneran-tany no hamaha izay olana rehetra mety hipoitra. Ny Tenin'Andriamanitra dia manambara fa efa eo an-tsisin'ny krizy mahatahotra izao tontolo izao ankehitriny.

“‘Inona no amin'ny alina?’ Moa ve fantatro ny hevitra lalina entin'ireo hafatra ireo? Moa ve azoko ny toerana tănany ao amin'ny asa famaranana amin'ily rafitra lehibe fanarenana? Moa ve efa tena mahazatra ahy ny ‘teny mahatoky momba ny faminania’ ka hitako ao amin'ireo toe-javatra mitranga manodidina ahy ny porofo mazava fa ny Mpanjaka ho avy dia efa eo am-baravarana mihitsy? Tsapako va ny andraikitra mavesatra apetraka amiko, noho ny fahazavana nomen'Andriamanitra? Ampiasaiko va ny talenta rehetra natolotra ahy ho mpitandrina ny fananany, amin'ny ezaka voalamina tsara hamonjena ireo izay ho very? sa matimaty fanahy sy tsy miraika aho, ka somary mifangaro amin'izao tontolo ratsy izao, mampiasa ny fitaovana sy ny fahaizana nomen'Andriamanitra ahy indrindra ho amin'ny fanomezana fahafaham-po ny tena, miahhy bebe kokoa ny amin'ny fanamorana sy ny fampiononana ho an'ny tenako noho ny amin'ny fandrosoan'ny asany? Moa ve amin'ny fitondrantenako aho manamafy 'ily faharesen-dahatra izay efa nihamafy tao amin'izao tontolo izao fa ny Advantista Mitandrina ny Andro Fahafito dia maneno trompetra manome feo tsy azo antoka, ary manaraka ny lalan'ny mpanaraka izao tontolo izao?’”

“Rentsika ny dian-tongotry ny Andriamanitra manatona mba hanasazy izao tontolo izao noho ny helony. Eo an-dohantsika ny faran'ny andro. Ny mponin'izao tontolo izao dia fehezina ho amboara mba hodorana. Hifatotra miaraka amin'ny tsimparifary va hianareo? Tsapanareo va fa

isan-taona dia fanahy an'arivony sy an'arivony ary impolo alina no very, maty ao amin'ny fahotany? Efa miasa sahady ny loza sy ny fitsaran'Andriamanitra, ary ny fanahy dia mizotra ho amin'ny fandranganana satria tsy mbola nampamirapiratina teo amin'ny lalany ny fahazavan'ny fahamarinana.” General Conference Daily Bulletin, 1 Aprily 1897.

Tamin'ny fanahiko no naniriako Anao tamin'ny alina; eny, tamin'ny fanahiko ato anatiko no hitadiavako Anao maraina koa; fa rehefa eo amin'ny tany ny fitsaranao, dia hianatra fahamarinana ny mponina amin'izao tontolo izao. Isaia 26:9.